

УДК 339.72

М. П. МАКАРЕНКО**ЗАЛУЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ**

В статті визначено роль іноземних інвестицій в економіці країни, обумовлено суть та складові інвестиційного клімату. Проаналізовано динаміку обсягу залучених іноземних інвестицій в Україну, обсяг іноземних інвестицій в Україні у розрахунку на одну особу, а також розподіл прямих іноземних інвестицій в Україну за країнами-інвесторами. Виявлено основні чинники, які стримують приплив іноземних інвестицій в Україну. Визначено шляхи вирішення проблем іноземного інвестування.

Ключові слова: інвестиційний клімат, іноземні інвестиції, обсяги залучення, проблеми, чинники, іноземні інвестиції.

Вступ. Іноземні інвестиції відіграють важливу роль в розвитку національної економіки. Залучення коштів іноземних інвесторів сприяє активізації інвестиційного процесу, впровадженню нових технологій, використанню передового зарубіжного досвіду, розвитку малого і середнього бізнесу, зростанню інвестиційного потенціалу територій та ін. Питання залучення інвестицій стало останнім часом найбільш актуальним для економіки України. Держава не в змозі забезпечити зараз надходження обсягу коштів, необхідного для зростання валового внутрішнього продукту. Інвестиційний потенціал вітчизняного приватного сектору ще дуже низький для здійснення великих інвестиційних проектів. Це стосується як українських банків, так і інших фінансових організацій. На сьогодні, більшість з них згодна фінансувати короткострокові проекти, вартість яких відносно низька. Реально ж, більшість українських підприємств потребують докорінної реконструкції та переобладнання. Вартість таких інвестиційних проектів сягатиме десятків і сотень мільйонів доларів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сьогоднішній день питаннями, які стосуються вирішення проблем залучення іноземних інвестицій в економіку України, досліджують багато науковців, зокрема, такі як: Щербина В.С., Вінник О.М., Мілаш В.С., Луць В.В., Худавердієва В. А., Матюшенко І.Ю., Діденко Л.В., та інші. Однак, проблеми іноземного інвестування в Україні досі залишаються недостатньо дослідженими. Проте, зважаючи на постійні економічні зміни в країні, потрібно досліджувати підходи, які б дали змогу створити сприятливі інвестиційні умови та підвищити ефективність залучення іноземних інвестицій в економіку України.

Метою цього дослідження є виявлення ролі іноземного інвестування, аналіз сучасного стану залучення іноземних інвестицій, аналіз проблем іноземного інвестування в Україну шляхом виявлення факторів негативного впливу на процес іноземного інвестування та формулювання власних пропозицій щодо вдосконалення механізму залучення іноземних інвестицій в економіку України.

В Україні практично створено основи законодавчої бази, яка регулює діяльність іноземних інвесторів та механізм залучення іноземних інвестицій. На сьогодні в Україні інвестиційна діяльність регулюється такими нормативно-правовими актами: ЗУ «Про інвестиційну діяльність»,

ЗУ «Про режим іноземного інвестування», ЗУ

«Про захист іноземних інвестицій на Україні», ЗУ «Про зовнішньоекономічну діяльність», ЗУ «Про інститути спільного інвестування», Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2015 року», «Про затвердження Положення про порядок державної реєстрації договорів (контрактів) про спільну діяльність за участю іноземного інвестора» та інші.

Матеріали і результати дослідження. Залучення інвестицій може здійснюватись різними способами, в залежності від відносин між інвестором та об'єктом приватизації, загальним економічним середовищем. Головні способи - це створення спільних підприємств, додаткова емісія акцій, залучення коштів міжнародних фінансових організацій та проведення конкурсів, які б передбачали зобов'язання щодо розвитку підприємств.

Досить привабливою є перспектива залучення додаткових коштів за допомогою вторинної емісії акцій. Щоправда, це може стосуватися лише стабільно працюючих виробництв. Такі підприємства можуть емітувати свої цінні папери для поповнення обсягу власних обігових коштів. Такий спосіб залучення інвестицій ще не досить поширений в Україні

З огляду на комплексність і багатофакторність самого процесу інвестування до складових інвестиційного клімату слід віднести [2, с. 97]: природно-географічні умови: геостратегічне положення, забезпеченість природними та людськими ресурсами; сучасну економічну динаміку країни: знаходження на етапі піднесення чи спаду, рівень інвестування, стабільність національної валюти, показники фінансової стабільності тощо; стратегію і тактику державної політики: прозорість і послідовність, спроможність реалізувати поставлені стратегічні цілі та дотримуватися поточних зобов'язань, структурну, бюджетну, грошово-кредитну, валютну політику, ставлення до іноземних інвесторів; стан внутрішнього ринку країни: перспективи реалізації результатів виробничої діяльності, рівень доступу до виробничих ресурсів; наявний виробничий потенціал країни: його ресурсозабезпеченість, спроможність до виробництва інвестиційних товарів, потребу в інвестиціях; фінансову систему країни: її спроможність до акумулювання фінансових ресурсів, забезпечення їхнього руху та цільового використання; податкову систему країни: рівень податкового навантаження, наявність податкових стимулів до інвестування; ринок праці: наявність

вільних трудових ресурсів, вікову структуру робочої сили, рівень професійної кваліфікації, наявність виробничої культури; розвиток інфраструктури: рівень розвитку транспортної, енергетичної, телекомунікаційної мереж, готельної, житлової мереж тощо як для виробничих, так і для споживчих потреб; інституційну систему країни: врегульованість відносин власності, розвиток ринкових інститутів, наявність інституцій з підтримки інвестицій, інформаційне забезпечення, розвиток підприємницької та правової культури бізнесу; зовнішньоекономічні відносини країни: динаміку і структуру імпорто-експортних операцій та капіталопотоків, участь у різного роду міжнародних організаціях та угодах; соціально-політичну ситуацію в країні: рівень соціальної напруженості, послідовність державної політики, перспективи її подальшої динаміки; правове поле: характеристики національного законодавства, спроможність держави до забезпечення виконання його вимог та наявність відповідної інфраструктури, рівень розвитку корупції, «тонізації» економіки. Відповідно до складових інвестиційного середовища, слід виокремити чинники впливу, котрі поділяються на регуляторні (відображають вплив на інвестицію з боку органів державної влади різного рівня у вигляді вимог щодо реєстрації, оподаткування, ліцензування, сертифікації підприємницької діяльності тощо) та макроекономічні (стосуються характеристик макроекономічного (а також інституційного) середовища, в якому розгортається інвестиція – динаміки грошово-кредитної сфери, стану внутрішнього ринку, рівня ресурсної забезпеченості тощо) [6, с. 49]. Вплив з боку цього середовища неперсоніфікований і зумовлений дією об'єктивних ринкових законів, а відтак, є довгостроковим і практично не підлягає врегулюванню, а отже, враховується в процесі розробки інвестиційного проекту. Обсяг прямих іноземних інвестицій – один з показників, який характеризує ступінь інтеграції країни у світове співтовариство і залежить від привабливості об'єкта інвестування. В Україні процес розміщення інвестицій відбувається не без участі держави, принаймні, існує інвестиційне законодавство, яке адаптоване до норм ЄС, та діють 50 міжнародних угод, предметом яких є захист і сприяння інвестиціям, однак це все на теоретичному декларативному рівні [1, с. 110]. На практиці з метою розвитку вітчизняної економіки міжнародні угоди та акти мають стимулювати державний менеджмент по всій його вертикалі до освоєння іноземних інвестицій (акціонерного капіталу транснаціональних корпорацій), як локомотива для розвитку тих галузей, об'єкти яких становлять собою значний нереалізований потенціал розміщення виробничих потужностей та капіталів. За тенденціями останніх років можна стверджувати, що обсяг залучених іноземних інвестицій в Україну поступово зростає (рис. 1). У 2014 р. іноземні інвестори вклали 2860,1 млн. дол. США прямих інвестицій, а їх загальний обсяг на кінець грудня 2014 р. становив 58156,9 млн. дол. США, що на 5,1% більше від обсягів інвестицій на початок року.

У 2014 р. іноземні інвестори уповільнили інвес-

тування в економіку України у зв'язку з воєнними діями на сході України, анексією Криму, посиленням ризику розбалансування платіжного балансу, втратою ринків збуту (32% експорту продукції машинобудування в РФ), зниженням міжнародними рейтинговими агентствами кредитних рейтингів України. У січні-вересні 2014 р. іноземними інвесторами вкладено 1905,8 млн. дол. США прямих інвестицій. Протягом останніх років обсяг прямих іноземних інвестицій в Україну у розрахунку на душу населення залишається на досить низькому рівні – близько 1000 дол. США (див.рис. 1), тоді як у Кіпрі – 15,7 тис. дол. США, Німеччині – 5,9 тис. дол., Нідерландах – 5,3 тис. дол., Росії – 3 тис. дол., Австрії – 2,7 тис. дол., Великій Британії – 2,4 тис. дол., Виргінських островах – 2 тис. дол., Франції – 1,7 тис. дол., Швейцарії – 1,3 тис. дол. США.

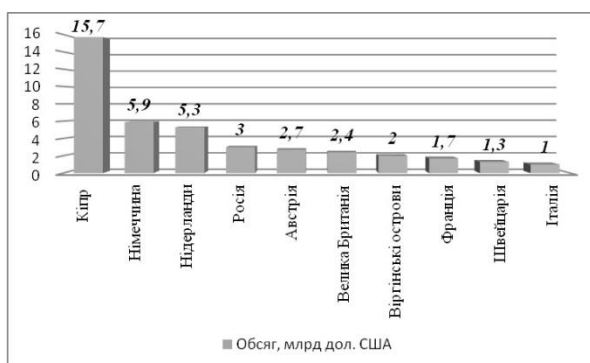

Рис. 1 – Динаміка прямих іноземних інвестицій в Україну, млн. дол. США.

За даними Держстату, найбільший обсяг прямих іноземних інвестицій, якщо аналізувати інвестиції за видами економічної діяльності, надходить у промисловість – 32,1% (16 млрд. дол. США) й у фінансову та страхову діяльність (25,3%). Наступну за частками надходжень групу видів діяльності формують оптова та роздрібна торгівля – 12,8%, операції з нерухомим майном – 8,1% та професійна, наукова і технічна діяльність – 6,6%, що разом складає майже 85% від загального об'єму. Заборгованість українських підприємств за кредитами і позиками, торговими кредитами та іншими зобов'язаннями перед прямими іноземними інвесторами на 1 січня 2014 року становила 10,155 млрд. дол.

Обсяг прямих інвестицій з України в економіку країн світу на 1 січня 2014 р. становив 6,575 млрд. дол., зокрема, до країн ЄС – 6,061 млрд. дол., або 92,2% від їх загального обсягу, до країн СНД – 412,5 млн. дол., (6,3%), до інших країн – 102,1 млн. дол., (1,5%). Прямі інвестиції надходили до 46 країн світу, переважна частка – до Кіпру (88,5%).

Аналізуючи ПІІ за видами діяльності, слід зазначити, що вони спрямовуються в уже розвинені сфери економічної діяльності. Зокрема, на підприємствах промисловості зосереджено 17166,7 млн. дол. США прямих іноземних інвестицій, що становить 31,5% їх загального обсягу, у тому числі переробної – 14078,7 млн. дол. США (82% іноземних інвестицій, вкладених у промисловість), добувної – 1548,4 млн. дол. США (9%), у виробництві та розподіленні електроенергії, газу та води – 1539,7 млн. дол. США (9%).

У металургію внесено 6157,0 млн. дол. США прямих інвестицій, виробництво харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів – 3039,9 млн. дол. США, хімічну й нафтохімічну промисловість – 1325,8 млн. дол. США, машинобудування – 1154,7 млн. дол. США, виробництво іншої неметалевої мінеральної продукції – 1053,9 млн. дол. США. Однак необхідно зазначити, що частка ПІ у промисловість у загальній структурі останніми роками має тенденцію до зниження. Водночас для іноземних інвесторів привабливішими є види діяльності з вищим рівнем рентабельності. За 2012 р. у фінансових установах акумульовано 16105,6 млн. дол. США (29,6% загального обсягу) прямих інвестицій, в організаціях, що здійснюють операції з нерухомим майном, оренду, інжиніринг та надання послуг підприємцям – 9058,5 млн. дол. США (16,6%), у підприємствах торгівлі, ремонту автомобілів, побутових виробів і предметів особистого вжитку – 6003,0 млн. дол. США (11,0%) [4]. Отже, пріоритетними сферами для іноземного інвестування в Україні визначено: промисловість, фінансову діяльність, операції з нерухомим майном, орендою, інжинірингу та надання послуг підприємцям. Найбільший приріст демонструє промисловість за показником 2136,8 млн. дол. США (+14,22%), а збільшення обсягів прямих іноземних інвестицій для промисловості переважно забезпечили такі її підгалузі, як виробництво харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів з показником приросту 818,0 млн. дол. США, (+36,82%), а також виробництво та розподілення електроенергії газу та води із показником приросту в 766,7 млн. дол. США, причому ця галузь демонструє подвоєння обсягів іноземних інвестицій протягом 2012 р. (з 773,0 млн. дол. США станом на 01.01.2012 р. до 1539,7 млн. дол. США станом на 31.12.2012 р.), в результаті чого стала лідером за відносним приростом розміщення іноземних інвестицій з показником у (+99,18%) [5]. Україна залишається привабливою для них, проте є недостатньо інтегрованою у світове господарство. Тому порушення стабільності на зовнішніх ринках позначається на внутрішніх процесах. Основними чинниками, що стримують вплив іноземних інвестицій в Україну, є [3, с. 165]:

- недостатня ефективність законодавства в частині захисту прав приватних інвесторів;
- недосконалість механізму реалізації наявних нормативних актів;
- неточність податкового регулювання і його непередбачуваність;
- дефіцит ефективної інфраструктури для іноземного підприємництва.

Висновки. Незважаючи на існуючі проблеми у створенні сприятливого інвестиційного клімату, слід зазначити, що Україна суттєво просунулася вперед щодо інтеграції у світовий економічний простір, що, у свою чергу, повинно забезпечити нові вливання іноземного капіталу в економіку нашої держави: 1 березня 1998 р. набула чинності Угода про партнерство і співпрацю з Європейським Союзом. Підписано міждержавні угоди про сприяння і взаємний захист інвестицій зі 70 країнами світу. Укладено 60 міжнародних договорів про уникнення подвійного оподаткування практично з усіма країнами СНД, Європи, багатьма країнами Азії, Північної та Південної Америки і кількома країнами Африки. 16 травня 2008 р. Україна отримала статус члена СОТ. Вступ України до СОТ дає позитивний сигнал для активізації співпраці між Україною і ЄС за всіма напрямками, у тому числі в інвестиційній сфері. Згідно з прогнозом ООН, Україна увійшла до списку 20 країн світу, які стануть найбільшими реципієнтами прямих іноземних інвестицій. У рейтингу, оприлюдненому в доповіді Конференції ООН з торгівлі і розвитку (ЮНКТАД), Україна посідає 18-е місце [4], проте фахівці відзначають зростання зацікавленості інвесторів до країн Східної Європи і СНД.

Список літератури: 1. Батура О.В. Іноземні інвестиції в системі становлення ринкової економіки України : [монографія] / О.В. Батура, К.В. Комарова. – Дніпропетровськ : Наука і освіта, 2002. – 179 с. 2. Інвестування національної економіки : [монографія] / За ред. В.Г. Федоренка, М.П. Денисенка. – К., 2011. – 295 с. 3. Іноземні інвестиції в Україні / За ред. П.І. Гайдучького. – К. : Редакційно-видавничі відділення УкрІНТЕІ, 2004. – 248 с. 4. Офіційний сайт Багатостороннього агентства з гарантування інвестицій [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.miga.org>. 5. Офіційний сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>. 6. Поплавська Ж. В. Інвестиційний імідж: регіональні аспекти / Ж. В. Поплавська, В. Г. Поплавський // Фінанси України. – 2008. – № 7. – С. 47–55. 7. Про інвестиційну діяльність : Закон України від 20.05.2009 р. № 19 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.zakon.rada.ua>.

Bibliography (transliterated): 1. Batura, O. V., and K. V. Komarova. *Inozemni investytsiyi v systemi stanovlennya rynkovoyi ekonomiky Ukrainy*. Dnipropetrovsk : Nauka i osvita, 2002. Print. 2. *Investuvannya natsional'noyi ekonomiky*. Ed. V. H. Fedorenko and M. P. Denysenko. – Kyiv, 2011. Print. 3. *Inozemni investytsiyi v Ukraini*. Ed. P. I. Hayduts'kyi. Kyiv : Redaktsiyno-vydavnyche viddilennya UkrINTEI, 2004. Print. 4. "Ofitsiyyny sayt Bahatoronn'oho ahenstva z harantuvannya investytsiy" Web. 1 December 2015. <<http://www.miga.org>>. 5. "Ofitsiyyny sayt Derzhavnoho komitetu statystyky Ukrainy" Web. 1 December 2015. <<http://www.ukrstat.gov.ua>>. 6. Poplavs'ka, Zh. V., and V. H. Poplavs'kyy. "Investytsiyyny imidzh: rehional'ni aspekty." *Finansy Ukrainy*. 7(2008): 47–55. Print. 7. "Pro investytsiynu diyal'nist' : Zakon Ukrainy vid 20.05.2009 r. 19." Web. 1 December 2015. <<http://www.zakon.rada.ua>>.

Надійшла (received) 15.12.2015

Відомості про авторів / Сведения об авторах / About the Authors

Макаренко Марина Петрівна – магістрант, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», тел.: (093) 574-06-56; e-mail: marishka20082008@mail.com.

Макаренко Марина Петровна – магистрант, Национальный технический университет «Харьковский политехнический институт», тел.: (093) 574-06-56; e-mail: marishka20082008@mail.com.

Makarenko Maryna Petrovna – undergraduate, National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute", tel.: (093) 574-06-56; e-mail: marishka20082008@mail.com.